

Чотири броди (скорочено)

Михайло Стельмах

Чотири броди

Роман-епопея

М.Т. Рильському – моєму доброму навчителю
і старшому другові

Ой думай, думай, чи переплинеш Дунай
Народ

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Частина перша

I

Пейзаж татарського броду. Роздуми про матерів – босоногих мадонн з сапками, серпами, дітьми. Матері не вчилися ніде, їх книгою була книга землі. На думку автора, якби ці роздуми почув цинік типу Магазаника, то сказав би, що краще йому карбованець у кишені чи півлітра на столі.

З пшеничного поля дивився Данило, який залишився без батька, коли було йому 8 років. Матір його кілька літ пожила після смерті батька і пішла як стеблина сивого жита. Ніхто не почує її голосу. І у снах Данило бачив і чотири броди річки (татарський, журавлиний, дівочий, козацький), і солов'я, і журавля з журавкою, та в цю пору мати вже не співала. Раз Данило поспішав до неї з робітфаку, постукав, але мама вже не відчинила дверей. У Данила тільки й рідні – тітка Марина в Копайгородку (бідова) і двоюрідна сестра Оксана у присілку. Оксана завжди очікує брата з дороги.

Красивим доля не поспішає важити щастя. Не відважила й Оксані. Жила сама біля татарського броду (сирота). Підсвідомо чекала свого кохання – і він прийшов. Це агроном, який приїхав у село – Ярослав Хоролець. Уперше побачила його у сусідів Гримичів, а раз вечором Ярослав і Семен Магазаник зайшли до неї. Ярослав та Оксана закохалися одне в одного. Коли Ярослав пішов швидше додому, Магазаник почав залицятися до Оксани, поклав їй руку на плече. Семен Магазаник був удівцем і хотів гарну жінку. Мав сина – Стьопочку.

З того часу Ярослав не приходив до Оксани. Його бачили в селі, але він відразу кудись біг. Він думав, що краса Оксани не для нього створена.

Минула осінь, зима. Оксана дізналася, що Ярослав від'їжджає. Магазаник далі залицяється до Оксани, каже, що в нього не копійчане багатство. Та Оксана радить йому шукати вдову. На це він відповів: "Я ще почекаю, коли ти станеш вдовою".

Щоб повернути Ярослава. Оксана згадала призабуту розповідь діда Корнія (старий дзвонар розповідав, що колись дівчата привертали парубочі серця дзвонами). Ввечері Оксана взяла горнятко непочатої води і пішла у село. Та по дорозі першого зустріла майданщика Стаха Артеменка (найміцніший парубок у селі, але вічний наймит, дуже нещасний). Він зрадів, побачивши Оксану і подумав, що в горнятку вона несе комусь вечерю та навіть позаздрив тій людині. Оксана прийшовши до дзвіниці, вмила водою дзвін і подумки звернулася до нього. Неподалік від татарського броду зустріла Ярослава. Вони зізнаються одне одному в коханні.

II

Минуло 6 років. Оксана народила Ярославові двійко голубооких синів. Первенця назвали Володимиром. Вони жили щасливо. А на сьомий рік, коли Ярослав плив по річці, хтось вистрелив і вбив його. До Оксани чоловіка принесли з човном. У селі була чутка, що вистрелив Магазаник, або по вуличному Чорт-із-Свічечкою (бо куди раніше не йшов, брав із собою запалену свічечку: і перед панамі, і перед бідними). Магазаник спочатку водився з гетьманом Скоропадським, але потім зрозумів, до якої влади треба перейти. Жінка його була нещасна, мріяла про сімейне щастя, а він – про гроші. Жінка була як наймичка, так і померла. Семен думав лиш про свою "золоту нитку". До цього крутіства приглядався його батько – старий Мирон Магазаник. Він відділився від сина і перейшов жити на хутір, мав утіху від пасіки, садочка, ставка.

Якось на Святвечір привіз підпилий Семен вечерю для батька. Скрип дверей повернув Семена до того часу, як був він дитиною. Син здивувався, хто приготував батькові вечерю. Мирон відповів, що це Василина (молода вдова). Семен відразу собі щось прикинув. Батько застерігає сина не гонитися за багатством, згадує своє життя, як воював у Болгарії, заслужив "георгія", вернувся побитий, подірявлений і одружився. А Семен згадує, як був у гетьманстві, як вбивали людей і вбили якогось Човняра, а потім ще хліб забрали в його дружини (а вона з малим дитям). Після розмови з батьком Семенові стало моторошно. Він поїхав, думав заїхати на вечерю до Василини. А Мирон пішов пробивати ополонки, щоб і риба на Святвечір дихала.

III

Минув рік, як не стало Ярослава. Розраду Оксані давали діти і робота. Діти – Володимир і Микола, того човна, я якому батька принесли, пускають на воду. Магазаник прийшов до Оксани і знову пропонує жити разом. Це її обурює і вона виганяє його. Її тітка Марина (малює хати) теж натякає Оксані, щоб жила з Семеном. По дорозі від Оксани Магазаник зустрівся зі Стахом і пропонує йому йти до нього в найми, адже Семен має в лісах багато свиней, пасіку. Біля дому Магазаник зустрічає Василину, якій потрібне дерево на крокви, бо перекриває хату. Дізнається, що вона хоче жити з Власом Кундриком – крамарем з сусіднього села. Семен заманює Василину до своєї хати і набріхує на Власа, а сам любить красю вдови, поглядає на її груди, жаліє її. І так жінка віддалася йому, ставши його любовницею.

IV

Минув ще один рік. Березень. На річці скресає крига. Хлопчаки бігають по

крижинах. Оксанин Володимир іде на крижину, а Миколка на березі слідкує за братом. Крижина тріснула і Володимир топиться, але його рятує Стах Артеменко (вдарився об крижину і з обличчя кров тече). В хаті, коли Стах роздягнувся, Оксану дивує його нижня сорочка. Це - шматок рибальської сітки. Стахові подобається Оксана, він називає її Оксаночка, вона просить так не казати (так її називала лиш матір і Ярослав). Вночі Оксана пішла у село (згадала як зустріла тоді з горнятком Стаха), картала себе, чому не знайшла для нього слів, які йому були так потрібні. Зайшла на цвинтар і до дзвіниці. Зранку Оксана пішла вибілювати полотно і на крижині побачила Миколку. Він прибіг до неї, і вона заплакала.

V

Настав лихий вік. Судовець Прокіп Ступач нагримав на селян, щоб давали зерно із засіків. Підступали примари голоду. Оксана пропадала в лісах (збирала жолуді, гриби, ягоди). Одного разу зустріла Магазаника, який показав місце з білими грибами. Магазаник вблагав її зайти в свою лісову оселю. Засвітив вдень свічку (перед її красою), вгощав ковбасою. Семен пропонує вийти за нього заміж, як не з любові, так з бід. Оксана відповіла: "Хай гробова дошка буде тобі полюбовницею" і пішла.

Падав перший сніг. Діти хотіли їсти. Мав бути козацький куліш, бо тітка Марина принесла вишкварків. Пригинаючись від ноші, в хату зайшов Стах Артеменко, він приніс муки. Стах залишається жити в Оксани. Пізно ввечері він пригорнувся до Оксани і розповів, як мучився зі своїми почуттями.

Напровесні стало ще важче. Стах утішав дітей, що скоро підуть у ліс до черешні, по ягоди. Якось, вловивши линів, Стах пішов до Магазаника, бо той продавав хліб. Стьопочка відкрив закриті на замки двері, але Магазаник хліба не продав. Стах ішов лісом, згадуючи дитинство. Коли він побачив машину, що везла зерно, заскочив на неї і набрав зерна. Коли вистрибував, трохи вдарився і зерно було з кров'ю. Вдома Оксана дала рушник витертися. А зерно з кров'ю Стах посіяв.

Зранку прийшов міліціонер Гривко і Магазаник. Зайшов і двоюрідний брат Оксани - Данило. Стаха забрали, хоч міліціонер і жалів дітей. А Данило сказав. Що сльози дітей ще віділлються Магазаникові. Стах просив Оксану чекати на нього.

VI

Данило Бондаренко бреде житами, любить ними. Зустрівши Магазаника, Данило каже, що колгосп працює погано і пропонує свої шляхи підвищення виробництва та здобуття прибутку. Розмова не вдалася, бо Данило пам'ятає, якою людиною є Магазаник.

Данило згадує перший рік свого вчителювання (школа була у панськім палаці).

Школа колгоспної молоді. Завідуючий Діденко Максим Петрович йде показувати Данилові поля. У садку стоїть кінь Терентія Івановича Шульги - колишнього червоного козака, який доживав віку. Діденко показав землю, відділену школі. До них наближався Шульга (у червоних козаках пролетіла його молодість, права його нога вербова, працює у школі - сіє, доглядає сад, пасіку). Голос Шульги здався Данилові знайомим. Виявилось, що Терентій знав Данилового батька - Максима (не повернувся з Золотої

Липи, ховали його шаблю, бо згорів від снаряду). Від батька Данило мав лиш смушкову шапку.

Данило ліг спати у церкві. Так почався його перший день вчителя, простого, довірливого, завзятого хлопця, непримиренного до всього нищого і лихого.

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

VII

А далі пішли дні за днями. Зі щирими словами і з доносами. У такі дні Данило згадував батька і ще краще вивчав справу на землі або йшов у теплицю Максима Петровича. Діденко вважав, що людина ще мало знає, як вирощувати гарний урожай.

Напровесні Данило дізнався, що Магазаник продає хліб по завищених цінах. Але Семен вів себе обережно і продавав малими порціями. Коли продав багато зерна спекулянтам, гроші сховав у лісі, недалеко від оселі борсуків. А Стьопочка вдома щось запідозрив, коли батько повернувся з лопатою. Старий крився від сина, бо син любив тратити гроші. Зерно Магазаник ховав у лісі у старому скитку, де колись жили ченці (там було рівно 100 мішків).

У татарському броді Магазаник побачив Володимира (сина Оксани) і попросив про переправу. За це дав пампушку. Володимир поділився з Миколкою. Оксана збирала білизну, вона зовсім зотліла. Семен просив її приходити до нього чи як жінка, чи як куховарка, чи у гості. Вона відповіла: "Хай до вас у гості лихо з бідною приходить!". Але Магазаник має до кого йти, він піде до Василя та й засне на її персах.

По дорозі додому Магазаник вирішив зайти до своєї криївки. Там почув, що щось поскрипує. То був Данило. Данило зареготав і крикнув : "Хлопці!", коли Магазаник наставив на нього рушницю. Насправді Данило був сам, але цим викриком йому вдалося відібрати рушницю і зловити Магазаника. Данило вдарив Семена. Зерно роздали бідним.

Наступного дня примчав прокурор Прокіп Ступач (Магазаник возив йому липовий мед) і почав допит. Крім Ступача були колишні червоні козаки – секретар райкому Віктор Мусульбас і військовий комісар Зіновій Сагайдак. Ступач трохи боявся секретаря. Ступач розповів, що раніше був у Магазаника вдома, і в скитку. Прокурор запевнював всіх, що зерно у скитку залишилося ще від ченців, а Данила треба покарати.

Сутеніло, коли Данило йшов додому і зустрів Терентія Івановича Шульгу. Данило розповів, що трапилося. Молодий вчитель каже, що Ступач – одноденка, а Мусульбас і Сагайдак знає.

В учительській Діденко, секретар, комісар пропонують Данилові стати агрономом (вони хорошої про нього думки, бо і батька Данилового Мусульбас і Сагайдак знали, і люди кажуть, що Данило хороший). Данило говорить: "Від суду до посади!".

Перше, що зробив Данило – обійшов усіх селян. Його вразила вдова Галина Пастушенко і її 5 дітей, які голодують. Віддає їм свій вчительський пайок. Наступного

дня, спровадивши в поле орачів, Данило йде на сепараторний пункт до Василя Гарматюка (вони друзі). Просить дати молока для дитсадку, який відкріє Данило.

VIII

На торговиці Магазаник хоче прицінитися і домовитися з цирульниками та садівниками. Але з цього нічого не виходить, йому всі відмовляють. На базарі був лірник – горболобий старець, Магазаник кинув йому гривеник. Всередині Семенові колотилося. Прийшов Стьопочка і розповів, що бізнес тепер робитимуть на цвинтарі, адже там є багато яблунь-ранет, то можна і орендувати цвинтар. З священником він вже домовився. Батькові ця ідея сподобалася, і він похвалив сина.

На базарі великоока, тонкостанна дівчина спитала Магазаника про село Тарноруди, адже вона їде туди на роботу, агрономом. Лісник відразу почав погано говорити про Данила (гаспид, пекельник). Дівчину звати Мирослава Григорівна Сердюк. Вона сподобалась Стьопочці. Батько порадив йому більше моргати очами і менше патякати. Всі троє поїхали в село. По дорозі зустріли Ступача. Магазаник припрошував його на підвечірок. В дорозі Семен собі згадав, як колись готував отруйні гриби, від яких помирають через 10-12 днів. Ці гриби мали бути для Власа Кундрика, в останню хвилину Магазаник передумав його труїти.

IX

Вечір. Оксана снує городом. Її щось непокоїть. У ячмені, який посіяв Стах, були червоні маки. Вони здались їй кров'ю. Цей ячмінь був образом Стаха, а соняшники були образом Ярослава.

Коли Стах повернувся, Оксана вперше побачила його сльози (від кохання). Стах радів, що Оксана чекала його. Наступного дня Стах, Микола і Володимир пішли до черешні в лісі і рвали ягоди. Одного разу Стах пішов на став, в іншому човні сидів Магазаник, який хотів купити у Стаха линів. Стах шарпнув Магазаника, і запхав з головою у воду. Магазаник кричав: "Утопиш!", на що Стах відповів: "Не втоплю, то ти мене топив, а я тебе купаю".

X

Ще один рік пройшов. Данило давно не бачив свого учителя Максима Діденка, ні Терентія Івановича. Після жнив поїде до них. Ступач в'їдається у Данила, каже що в газетах про Данила забагато пишуть.

По дорозі у присілку Данило заговорив з Оленою Гримич, яка чекала на дочку Яринку, братів-близнюків Василя і Романа та чоловіка Лавріна. Яринка хоче працювати в кіно (колись в село приїжджали знімати фільм, то Яринка грала шинкарку, тепер її кличуть у місто). Лаврін та Олена жаліли Данила, бо Ступач тільки і чекає його помилки. Запросили Гримичі Данила на вечерю, але він йде. У полі бачить дівчину (це Мирослава). Він представився вчителем, вона розповіла скільки лісник їй поганого розповів про голову. Данило відвів Мирославу до Гримичів (там вона буде жити). Олена розповіла Мирославі, що Данило і є голова. Наступного ранку, коли Данило і Мирослава зустрілися, дівчина подумки називала його "безсовісним", а він її – "польовою царівною".

XI

Магазаника збудило передгроззя. В ньому ходила тривога. Згадав, як служив у Скоропадського, але гетьман лишив їх напризволяще і втік. А хорошого у цьому всьому був лиш одяг: кожушки, смушеві шапки. Магазаник ніколи не вішав людей, це робив Оникій Безбородько. Магазаник пішов у другий бік хати, де спав син. Стьопочку нервувало, що батько не спить і йому не дає спати. Батько наказав йти їсти зайчатину, а потім повиганяти бджіл у рійниці. Після сніданку взялися за роботу, яку перервав гавкіт собаки. До них наближався лірник, якого Магазаник бачив на ярмарку. Магазаник десь чув такий голос і бачив таку гру з цигаркою. В хаті лірник сказав, що він Оникій Безбородько. Оникій говорить про нову владу, у нього є надії на Гітлера, а в Україні, надіється, знову буде панувати Скоропадський. Магазаник в свою чергу жаліється на Данила і каже, що його треба прибрати. Співрозмовники зробили висновок, що від більшовиків їм біда. Оникій просить в Магазаника 1000 карбованців. Оникій ще розказує про свою колишню дружину, яка покинула його, бо дуже ідейна і вірить у вічну любов, стала комуністкою. А Магазаник говорить про землю, згадує, що грав роль Герасима Калитки зі "Ста тисяч". Він так само любить землю. До хати під'їжджає Василь Гарматюк. Він лейтенант з органів, кращий друг Данила. Оникій тікає. Василь розпитує про лірника. Магазаник каже, що лірник був, але кудись пішов. Стьопочка за всім стежить і все розуміє. Приїздить Мирослава Григорівна по свої речі і Стьопочка "видлубає розумне слово", як каже його батько.

XII

У село приїздить Ступач. Він шукає у Данила різних провин і роздумує, чому Мусульбас на боці Данила. По дорозі у село Ступач зустрів у соняшниках Олену Гримич, але розмова не вийшла (вона нагадала йому матір, але Олена, навіть побачивши його посмішку, подумала: "таке гарне, а стільки неприязні тримає"). Біля контори Ступач зустрів Ярослава Гримича (сивочоголого) з серпом. Ярослав сказав, що Данило на полі з людьми, бо жнива. Ярослав і Ступач поїхали в поле, по дорозі йшов старий дід Корній, але дід не захотів їхати разом зі Ступачем: "З цим суддею мені не по дорозі". (В селі Ступача називали Рознос).

На полі Данило грабкував жито, це не подобається Ступачу. Комбайна дали в інше село, тому люди жали руками. А найбільше розлютило Ступача, що Данило уже роздає зерно з колгоспу людям, і млин уже працює. Данило і Ступач говорили, і голова відстояв свою думку. Від'їжджаючи, Ступач побачив ще Зіновія Сагайдака (їхав до Данила) і Михайла Чигирин (їздив у район по запчастини, Ступача нервує, що в такий гарячий час). Та Чигирин сказав Ступачу, що йому при владі ніяк не можна бути. Ступача це рознервувало ще дужче.

XIII

Лугова криничка, ніч. Данило зустрів діда Ярослава. Дід розказує, що колись люди

були здоровіші, водилося більше дичини. Данило йде ночувати до вітряка. Мельник – Микола Костянтинівич. Уже пізно, але Мирослава і Ярина Гримич привезли зерно. Данило і Мирослава виходять дивитися на вітряк.

На конях приїхали Роман і Василь – брати Ярини. Роман хотів стати актором.

XIV

Настала осінь, потім зима. Навколо дуже гарно. Данило згадує Шульгу, якого час провідати. Вночі на ковзанці Данило бачить Мирославу (вона ковзається вночі, щоб ніхто не бачив). Мирослава змерзла, Данило запрошує до себе, дівчина розглядає фотографію матері. Данило розповідає, що коли у 1920 році партизан Михайло Чигирин (зараз він голова колгоспу) приїхав за полотном, щоб бійцям рани перев'язувати, мати немала полотна і познімала рушники. Ждала мати і батька з війни. Данило говорить про свою любов до народу, про віру в нього. Мирослава бачить фото Оленки (це дочка Марії, яку звів Магазаник, але Данило врятував Марію, яка хотіла втопитись. Він відвів Марію до двоюрідної сестри Оксани і та її виходила). У двері постукав дід Корній, розповів, що чує щось лихе. Дід їхав з Ярославом Гримичем ввечері і до них підсів лірник, старець і питав чи ще їхнього голову колгоспу не посадили. Діди скинули старця з саней. Данило відчув щось недобре. Коли Мирослава пішла додому, хлопець пішов услід і зустрів старого діда. Дід спитав, де живе голова, Данило відповів, що це він, дід зник (це був Безбородько). Данило пішов під хату Гримичів, у вікні світилося, там ходила Мирослава. Вночі приїхали близнюки Роман і Василь, вони на конях билися шаблями, Данило не втримався і сказав: "Навіжені! Пошаткуєте один одного!" Брати були здивовані, що вночі Данило тут, але вони знали чому. Вийшла Мирослава, а хлопець все думав чи любить вона його.

XV

Тим часом Безбородько пішов лісом до Магазаника. В цей час у Магазаника була Василина, тож Магазаник був невдоволений появою Безбородька. А Безбородьку Василина сподобалася. Безбородько хоче, щоб Магазаник дізнався, де його дружина, бо знає, що вона працює у їхньому районі.

Вранці Безбородько отримав від Василини стусана за залицання. Коли Магазаник повернувся, то розказав, що колишня дружина Безбородька Ольга Сергіївна (дуже красива) працює у райнаросвіті. (Ольга мусила вийти за Безбородька, бо він судив її брата. Щоб брата відпустили, вона пішла на такий крок).

XVI

Магазаник і Ступач постійно робили розноси і писали анонімки. Із простого "чорта-зі-свічечкою" Семен став "підмогачем самого дзябла". Дід Гримич думав про Семена і Стьопочку так: "Який біс печений, такий і варений". Але Гримича Магазаник не чіпав.

Вдосвіта Ступач забиває цвяхами дошки вітряка. Стьопочка іде до Данила за характеристикою, бо хоче на службу, але Данило відмовляє.

Ввечері Данило з мельником Миколою зривають цвяхи. Прибігає Ступач і свариться з Данилом. Для Ступача головне – виконувати план і здавати звіти, а про людей думати не треба. Коли Данило пішов, до Ступача підбіг Стьопочка і почав

доносити на Данила.

Біля лугових верб Данило зустрів Катрю Лебеденко. Вона журилася, бо від неї відвернувся Стьопчка, бо в її дядька проблеми з владою. Данило радить гнати Стьопчку куди далше...

XVII

Вночі Данило бачить, як Стьопчка виходить від якоїсь дівчини. Данило нагадує хлопцеві, що той ходив раніше до Катерини Лебеденко.

Данило приходить до Мирослави. Вони лягли на ліжку, але приїздить Василь Гарматюк і арештовує Данила, бо є санкція Ступача. Мирослава обіцяє чекати. В полі Василь відпускає Данила, бо добре його розуміє.

XVIII

Вночі Данило йшов нивами і зустрів Лавріна Гримича, який косив. Данило просить дати косу і косить. А потім доручає Лаврінові піди до хати Данила, взяти гроші з прискринка і дати їх вдові Пастушенко. Також Данило прощається із сестрою Оксаною. Трохи побув у клуні тітки Марії, куди прибїг Стьопчка шукати Данила.

Сім'я Гримичів сиділа за столом, коли прийшов Ступач. Лаврін Гримич із Ступачем сварився, чого не очікували від тихого батька сини. А близнюки переживали, як там Бондаренкові.

Куховарка Ступача приводить Мирославу, яка має документи, що виправдовують Данила. Хоч Мирослава подобається Ступачу, але він пригрожує їй, що її вчинок позначиться на біографії.

*Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

XIX

Стьопчці теж подобається Мирослава, він залицяється до неї на полі, каже, що хоче одружитися. А Мирослава згадує дівчат, яких обдурив Стьопчка.

Ввечері Мирослава йде до Данилової хати, стукає у вікно... До неї прибїгає Яринка.

XX

Данило переховується, іде житами. В полі зустрічає Михайла Чигириня. Зайшов і до школи, де колись був пару днів. Роздумував про Шулгу і Діденка. Згодом зустрічає Терентія Івановича, який розповідає, що вирізав дві ноги з верби, про запас. Покинувши та ноги у воді, через десять днів побачив, що одна "нога" листя викинула.

Незабаром Данило опиняється в Діденка, який дає йому притулок.

XXI

Зима. У Мирослави нова хата, яка збудував колгосп (її хату в селі називали гніздом перепілки). Сивий батько приїхав провідати дочку, просить вийди заміж і подарувати йому внуків. Приходить і Ярина, яка розповідає, що близнюки служать на заставі.

Вночі до Мирослави приходить Данило. Вона зраділа, це була їхня ніч, і друга, і третя. А одної ночі прийшов Максим Петрович Діденко і сказав, що за його клопотанням Данило тепер вільний і виправданий. Данило знову хоче орати, сіяти,

ростити врожай.

Частина друга

I

Данила забирають на війну, Мирослава каже, що вагітна, вони прощаються. Стаха теж мобілізують. Майор Сагайдак виганяє Стьопочку з військкомату, але, зрештою, він теж піде на війну.

Колись від Сагайдака Данило чув, що людина має чотири броди: блакитний, як досвіток – дитинство, потім, наче сон – хмільний брід кохання, брід роботи і турботи, а зрештою – брід онуків і прощання.

II

Привівши Стьопочку до військкомату, Магазаник самотньо повертався в ліси. Він задумався над своїм життям. Відчував тягар своїх гріхів і самотності. Згадує Марійку-поденницю, яка була вагітною від нього. Магазаник не хотів брата чи сестрички для Стьопочки і справив Марійку до баби.

На галяві Магазаник побачив хлопчика і дівчинку Оленку, які збирали суниці. В Оленці він впізнав свою дочку. Запрошує дітей до себе, але Оленка каже, що мама їй казала, що хата лісника – закляте місце.

Після втечі Скоропадського Магазаник повернувся до батька Мирона. Але старий не міг терпіти сина і відділив його.

Для хати потрібен був камінь, тому Магазаник краде камінні баби, що стояли над могилами. Часто його хата стогнала і голосила, а одна з жінок втекла до батька Магазаника.

III

Переджнив'я, а війна з Гітлером наступає. Данило і Стьопочка їдуть поїздом на війну. З ними кулеметник Іван Перепелюк, сержант Василь Мірошник, кремезний, круглолиций лейтенант Віктор Кириленко. Солдати співають "Зоре моя вечірняя". Василь Мірошник гине, жертвуючи собою.

IV

Коли мінували зерносховище Данило було дуже жаль. Але солдати мусили це робити, щоб стратегічні і важливі пункти не захопили гітлерівці. Старі діди приїжджали возами і з-під згорілого зерна вибирали незгоріле, бо війна війною, а сіяти треба. Усі діди були в білих сорочках (як уб'ють, то помирати треба в білому).

V

Фашисти підступили близько, потрібно висаджувати станцію. Стьопочка біжить до ворогів і стає зрадником. Данило, Кириленко, Ромашов знаходять одну хату, в якій жінка розпитує, чи не чули про її сина – Івана Чорнобривця (дев'ятнадцять років).

VI

Магазаник мріє жити на батьковому хутірці з Марією і Оленкою. У лісі зустрічає Зіновія Сагайдака (може партизанство збирає?). Семен Магазаник бачить багато худоби, яка розбрелася при війні, от і собі позганяв. Пообіцяв і Власові Кундрикові корову в обмін на сіль.

VII

Сагайдак і партизани: Петро Саламаха, веселун Демко Бойко, близнята Гримичі, Михайло Чигирин, заговорили про Кундрика, який і собі просився в партизани (щоб в армію не потрапити).

В селі Балин Сагайдак допитався, де живе Кундрик. Вдома Кундрика не було, але була дуже молода дівчина (третя його дружина) Ольга, справжня красуня. Ольга медсестра, коли в Кундрика був апендицит, тоді і вчепився її. Сагайдак пожалів дівчину, і вона вирішує покинути чоловіка та піти до матері.

VIII

Мандруючи лісом, Михайло Чигирин випустив з обори худобу, яку загнав собі Магазаник. Коли Кундрик і Магазаник виявили пропажу, були сильно здивовані. Довелося Магазаникові за сіль заплатити.

IX

Сагайдак преховується від німців. Вночі до хати жінки, в якої ховався, приходять троє, Сагайдак їх вбиває. Біжить до вчителя Ярошенка – виявляє його вбитим, до села до Демка Бойка – теж вбитий. Дід-чабан Микола розповідає, що зрадника Кундрика вбили близнюки і прив'язали до верби.

X

А Магазаник вийде обережно з лісу, подивиться, що робиться і далі ховається. З Василюю посварився, в неї прокинулась зневага до нього. На ночівлю прийшов дід Гордій. А вночі з'явилися Безбородько і Гаврило Рошня – поліцейські у владі Гітлера. Дружина Безбородька – партизанка. Семен Магазаник тепер буде старостою. Не дуже йому цього хотілося, прагнув спокійного життя. Дід Гордій передумує ночувати, просить Семена спам'ятатися. Нові поліцаї йдуть до отця Бориса і наказують правити за загиблих німецьких воїнів. Отець відмовляється.

XI

Вночі до Оксани і Стаха приходять Зіновій Сагайдак. Від дізнається, що Володимир у війську, Миколка має три рушниці. А Стах – кулемет дістав і зв'язківець. Ярина з Мирославою хочуть бути партизанами. Стах пропонує ховатися у болотах. Коли розвиднілося, Сагайдак зустрічає Михайла Чигирина.

Дід Гордій перевозить добро Магазаника на хутір і мішок солі взяв для партизанів.

XII

Хутір. Старий дід Гримич і Ярина вечеряють. Дівчина згадує свого коханого, про якого нічого не чути. На річці зустріла Ярина Дмитра Лелеку, який повідомив, що її коханого Івана поранено в ногу. Ярина добирається до Івася і разом з ним стає партизанкою.

XIII

Данила у сутичці з німцями вистрелили. Згодом почув над собою дівочий і старечий голоси. Два тижні без тям лежав Данило. А лікар Приходько і дівчина Ганнуся Ворожба лікують його.

XIV

Михайло Чигирин йде вночі до свого села, щоб провідати жінку Марину, яка вже й "поховала" його. Чигирин йде ще до молодшого брата – Володимира. Всі дивуються: Михайло вже вп'яте "воскресає". Додому приходить і син Чигирин – Григорій. Довго вдома не можуть бути, відразу до партизанів йдуть.

XV

Щоб ворожі поїзди не їздили, близнюки Роман та Василь витягають рейки. За роботою згадують вірші Сосюри. Вночі німці заворушилися, брати йдуть до порожньої хати Магазаника у лісі. Раптово з'являється Ярина, стріляє у ворожу машину, яка вибухає. Близнюків Сагайдак називає Кирилом і Мефодієм.

XVI

Чигирин, порадившись із Сагайдаком, зібрався у ліс, що звався Синявою. У цьому лісі зустрів дружину Марину, влітає їй у коси підсніжники. У лісі зустрів і лісника Мирона Козуба, який дуже хитрував. Чигирин шукав провідника партизанів цього лісу – Левка Біленка. А коли Левко з'явився, то вороже відмовився від об'єднання.

XVII

Ганнуса випроводжає Данила, для нього вона як дочка.

XVIII

Данило йде, охоплений знемогою. По дорозі зустрічає тітку Марію і її чоловіка Григорія, які дають йому прихисток і їжу. Піймавши поліцяя Харитона Заїку, Данило відбирає його форму, а зрадника відпускає. В одному селі Данило зустрічає старосту, який попросив документи Данила. Староста впізнає, що це не Заїка і дає прилисток Данилові.

*Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

XIX

Данило опиняється у своєму селі, Мирослави вдома немає. Вночі вони з Яриною з'явилися. З вагітністю Мирослави усе добре. Данило хоче потрапити у загін Сагайдака.

XX

Сагайдак і Чигирин приймають Данила. Відразу і робота є: вибухівки немає, але є одна фашистська бомба, що не розірвалася, нею треба підірвати міст. Робота небезпечна.

XXI

На хуторі Магазаник роздумує про своє життя. Розмовляє з поліцаєм Терешком. З боку болота іде Стах, але виправдовується, що копав картоплю на полях.

Василина переховує на горищі Човняра, про це знає Магазаник і розповідає Терешкові. Човняра Магазаник знає ще з часів Скоропадського, забирав від його родини хліб.

XXII

Лаврін Гримич допомагає партизанам. У старих могилах викопує золото і пропонує

його Магазаникові в обмін на зловленого командира Івана Човняра. Семен відмовляється.

XXIII

До Магазаника приходить крайсагроном Гавриїл Рогиня, розповідає про плани Німеччини. Оксана приходить просити за командира Човняра.

XXIV

Терешко новій владі каже, що це Магазаник зловив Човняра і Семен за це отримує хутірець. Безбородько, Терешко, Магазаник гуляють у новій хаті. Та хтось згодом запалив хату і вона згоріла.

XXV

У вдови Одарки Магазаник забирає корову, бо відмовилась пустити його ночувати. Ніхто не пускає його на ніч. Стьопочка тепер поліцай у німців.

XXVI

Оксаниного Миколку ловлять, коли несе їсти партизанам. Мати рятує сина і обіцяє німцям завести їх на місце схову партизанів. Жінка веде їх у болота і вони топляться, встигнувши вистрелити в Оксану.

XXVII

Два дні тривав запеклий бій партизан з ворогом. Після бою Сагайдак показав Мирославі руку, на якій були дивні червоні плями. Роман і Василь поїхали по Ольгу Ткачук (дружину Кундрика). Ольгу вразила сивина Сагайдака. у нього виявилась гангрена, потрібно відрізати руку. Ольга зізнається Сагайдаку в коханні (це чули близнюки, їм було сумно, бо були закохані в Ольгу).

Данило має стати "поліцаєм" і Саламаха теж.

XXVIII

Вночі Михайло Чигирин приходить у своє село, жінку знаходить мертвою. Її допитували, вона посивіла. В осінньому лісі знаходить Михайло дивом розквітлі підсніжники і вплітає у волосся мертвої дружини.

XXIX

Крайсландвірт Вернер Біркамп скликає на вечерю тубільців: Безбородька, Квасюка, Рошню.

Партизани перехоплюють голландців, які їхали заселяти Україну і випустили в одних трусах.

XXX

Лаврін і Стах Артеменко зловили Магазаника. Він просить передати Стьопочці, щоб виписався з поліцаїв. Семен запалив свічку, далеко за ставком побачив Оленку, скрикнув... і впав.

XXXI

Ярина - шпionка у корчмі. До корчми зайшов старий бродяга. Це сам Басяврюк - "сатана в личині людській". Ярина поводитись обережно. Коханий повідомив, що Москву вже звільняють. З'являється Данило у форма поліцай і просить Ярину втікати. Тут і Стьопочка. Басяврюк і Стьопочка стріляють у Данила. Данило просить Саламаху

привезти Ганнусю Ворожбу.

XXXII

Зима. В хаті Олена і Лаврін Гримичі. Надворі чути бій, тікають поранені німці. А потім привезли близнюків. Олена заголосила, а Лаврін кинувся в ліс. Олена думала, що сини мертві, але згодом відкрив очі Роман, а потім і Василь. І от приїхав Лаврін, на санях була Ольга. Вона просила Романа мовчати, а він відповів: "А хто ж тоді скаже за мене, що ми тебе любимо?".

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.